

A túlkompensálás veszélye a frazeologizmusok fordításakor

Felekné Csizmazia Erzsébet

E-mail: csizmazia.erszebet@gmail.com

Kivonat: A tanulmány a népszerű osztrák gyermekirodalmi szerző, Christine Nöstlinger *Sowieso und überhaupt* című regényének *Szép kis család* címmel megjelent magyar nyelvű kiadásában vizsgálja a frazeologizmusok fordítását. Hallsteindóttir és Farø (2010) tipológiája alapján öt kategóriába sorolja hetvennél több példával ismerteti a műben alkalmazott fordítási műveleteket. Nem csak a forrásnyelvi szöveg tartalmaz nagy számban frazeológiai egységeket, hanem a célnyelvi szöveg is gyakran él a frazeologizmushasználat eszközével a német nyelvű alkalmi szókapcsolatok, lexémák átültetésekor. Ez felvetheti a „túlkompensálás” veszélyét, azaz a két szöveg stiláris eltéréseket mutathat.

Kulcsszavak: gyermekirodalom, frazeologizmus, alkalmi szókapcsolat, lexéma, modifikáció, fordítási relevancia

Bevezetés

Az osztrák Christine Nöstlinger napjaink egyik legismertebb német nyelvű gyermek- és ifjúsági könyvszerzője, aki 1970 óta több mint 100 könyvvel örvengettette meg olvasóit és a fiatal korosztály mellett a felnőtteket is sikerrel szólítja meg. Munkásságát számos rangos díjjal ismerték el: 1984-ben neki adományozták a gyermekirodalom legfontosabb nemzetközi díját, a Hans-Christian-Andersen-Érmet, 2003-ban ő kapta meg elsőként az Astrid Lindgren emlékére alapított svéd irodalmi díjat, továbbá több ízben nyerte el a Német Ifjúsági Irodalmi Díjat, az Osztrák Állam Gyermek- és Ifjúsági Irodalmi Díját, valamint Bécs Gyermek- és Ifjúsági Irodalmi Díját.

Ismertsége és népszerűsége túlmutat a német nyelvterület határain, könyveit 70 nyelvre fordították le (Fischer 2006: 87). A magyar kiadók érdeklődése mintegy másfél évtizedes késéssel, csak a 80-as évek második felétől fordult az író regényei felé, így ma már 22 munkáját veheti kézbe a hazai olvasóközönség.

Nöstlinger sok humorral, sajátos nyelvezettel és szóhasználattal ír, tősgyökeres bécsiként előszeretettel él az osztrák dialektus bécsi változatával, valamint jó ismerője az ifjúság nyelvének is. Ezek ötvözéséből születnek a jellegzetes, másokéval össze nem téveszthető kifejezések és mondatok. A nöstlingeri stílus-

hoz nélkülözhetetlenek a frazeologizmusok is, melyek nagyban hozzájárulnak regényei kitűnő stílusához.

Jelen tanulmány célja, hogy az író *Sowieso und überhaupt* című ifjúsági regényének Szlukovényi Beáta által *Szép kis család* címmel készített magyar nyelvű fordításában az egyik szereplő elbeszélésén keresztül bemutassa a frazeologizmusok célnyelvi megfeleltetéseit.

1. Gyermekirodalom és frazeológia

1.1 Gyermekirodalom

Bonyolult a szakirodalom szóhasználata a fiatal korosztálynak szánt irodalom megjelölésére. Az angol, francia és az orosz csak *gyermekirodalomnak* nevezi (*childrens's literature, litterature enfantine, gyetszkaja lityeratura*), míg a magyar a német *Kinder- und Jugendliteratur* nyomán az árnyaltabb, pontosabbnak tűnő *gyermek- és ifjúsági irodalom* kifejezést vette át, ám a mindennapokban nálunk is egyre inkább a *gyermekirodalom* elnevezés kezd meghonosodni, mert olvasója pszichológiai, szociológiai, pedagógiai és jogi értelemben is egyaránt gyerek (Komáromi 1999). Az összetett szó előtagjaként álló *gyermek* szó tehát fejlődési jelző. Adamikné (2001) hosszúnak és nehezen kezelhetőnek tartja a *gyermek- és ifjúsági irodalom* fogalmat, ezért sok szerzőhöz hasonlóan az ifjúsági irodalmat is beleértve a rövidebb *gyermekirodalom* elnevezést használja.

Jelen tanulmány szerzője is ez utóbbit választotta, miközben a befogadók köre természetesen nem korlátozódik a 10 évesekre és az annál fiatalabbakra.

A gyermekirodalom fogalma is vitatott. A szakirodalom gyakran a gyermekeknek szánt irodalmi tartalmat hangsúlyozza. Ez nem pontos, hiszen számos olyan felnőtteknek íródott könyvet ismerünk, amelyeket gyerekek is olvasnak, ezáltal gyermekirodalmivá váltak (pl. Defoe: *Robinson Crusoe*, Jókai Mór: *A kőszívű ember fiai*, Móricz Zsigmond: *Légy jó mindhalálig*, Gárdonyi Géza: *Egri csillagok* stb.). *A kis herceg* eredeti célközönsége például kifejezetten a felnőtt korosztály lett volna, mégis gyermekirodalom lett a regényből. Nyilvánvaló, hogy elsősorban a befogadó, az olvasó oldaláról kell megközelíteni a fogalmat.

Legkézenfekvőbb definíciónak az tűnik, ha a gyermekek számára írt műveket soroljuk a gyermekirodalomhoz, így azonban túlságosan leszűkítjük. Ugyanakkor nagyon tág definíció lenne, amennyiben minden, a gyermekek által olvasott írásművet gyermekirodalomnak tekintenénk, hiszen abban az irodalom kategóriáján kívül eső írások is előfordulnak. Gyermekirodalomnak számít minden, amit a gyermekek számára ajánlanak vagy adaptálnak akár a felnőtt irodalomból, akár a folklórból. De beletartozik az ismeretterjesztő irodalom, a gyermekeknek szerkesztett folyóiratok, valamint az ábécés- és olvasókönyvek. Végül ide sorolhatjuk a gyermekek által írt műveket is (Adamikné 2001).

Részletesebben kifejtve definiál a *Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur*, mely egészen tág értelmezésben nem csak a nyomtatásban megjelent írásműveket, hanem azok filmes, valamint hanghordozón terjesztett változatát is gyermekirodalomnak tekinti:

KJL ist die Bezeichnung für a) alle Texte, welche ausdrücklich für Kinder und Jugendliche produziert sind (spezifische KJL), b) alle Schriften, welche von Kindern und Jugendlichen konsumiert werden, ohne daß sie für diese speziell verfertigt zu sein brauchen (z.B. Zeitung), oder von jugendlichen Lesern rezipiert (Schul-, Lehrbuch) werden (KJL im weiteren Sinne, auch Kinder- und Jugendlektüre). KJL wird in Büchern, Heften und anderen Druckerzeugnissen, im weiteren Sinn auch in den Massenmedien wie Film, Tonband, Schallplatte verbreitet (Doderer 1984: 161).

1.2 Frazeológia a gyermekirodalomban

A beszélt és az írott nyelv egyaránt él a frazeologizmusok adta lehetőségekkel, előfordulásuk gyakorisága azonban szövegtípustól függően változik. A szubjektív véleményt megfogalmazó és tükröző szövegekre sokkal nagyobb számban jellemzőek, mint az objektív tartalmúakra. Éppen ezért nehéz természettudományi szakszövegekben frazeológiai példát találni, míg például a politikai kommentárok, reklámok, irodalmi szövegek és különösen a viccek bővelkednek a különböző típusú frazeológiai egységekben (Burger 2003).

A gyermekirodalomban előforduló frazeologizmusok kutatásával ismereteim szerint Magyarországon még nem foglalkoztak, és német nyelvterületen is a mostohán kezelt kutatási kérdések közé tartozik. Leginkább azok a célzott kutatások hiányoznak, amelyek a frazeológiai egységeknek a gyermekirodalomban betöltött szerepét vizsgálnák. Erre vonatkozóan csak elvétve olvashatók megállapítások a szakirodalomban: a gyermekirodalmi szerzők frazémákkal tesznek eleget a színesebb, szemléletesebb nyelvhasználat iránti igénynek. A fiatal, többnyire kamasz szereplők szájába adott frazeológiai egységekkel egyrészt jellemzik őket, másrészt az ifjúság által beszélt nyelvet és stílust mutatják be. Kiegyensúlyozott idiómahasználatukkal a nyelvi tudatosság fejlesztéséhez, a szókincs bővítéséhez járulnak hozzá, valamint a frazeologizmusok használatára ösztönzik a gyerekeket (Burger 1997).

Burgeren (1997, 2003) kívül Richter-Vapaatalo (2007) végzett kvalitatív és kvantitatív frazeológiai vizsgálatokat elsősorban Erich Kästner regényeiben. Utóbbi szerző megjegyzi, hogy Czesława Schatte is Kästner frazeologizmusait elemzi egyik tanulmányában (2003, idézi Richter-Vapaatalo 2007: 75). Meglepőnek tartja, milyen kevés figyelmet szentelnek a gyermekirodalomban e terület kutatásának, miközben konkrét szerzők vagy irodalmi művek feldolgozásával már nagy számban születtek és születnek jelenleg is frazeológiai munkák (Richter-Vapaatalo 2007: 76). Richter-Vapaatalo nyomtatásban megjelent doktori értekezése óta Ulrike Preußner (2011) lányregényekben, Christina Mandl (2013) pedig Christine Nöstlinger 1970 és 2012 között írt, minden korosztályt megszólító 17 könyvében vizsgálta a frazeologizmusokat (9 db 7-11 éves olvasóknak, 5 db 12 év feletti kamaszoknak és 3 db felnőtteknek szánt műben).

A gyermekirodalom egészéhez hasonlóan az egyes művek frazeológiaszöveghasználatát is különböző szempontból lehet vizsgálni: egyrészt a nyelvelsajátítással kapcsolatban, hiszen ezek a speciális nyelvi elemek a nyelvet kife-

jezőbbé, színesebbé teszik, tehát az írásművekbe történő beépítésük mögött didaktikai szándék húzódhat meg. Másrészt a gyermekkönyvekben megjelenő frazeologizmusok azt is tükrözik, hogyan látják, mennyire tartják fejlettnak az egyes szerzők a gyermekek frazeológiai kompetenciáját és frazeológiahasználatát (Burger 1997). Míg a nyelvelsajátítás és a frazeológia kapcsolatáról legfeljebb csak feltételezéseink lehetnek, a második szempont empirikusan jól vizsgálható.

A frazeológiai egységek előfordulási gyakorisága és a használat jellege alapján Burger (1997: 234–239) négy csoportba sorolja a gyermekirodalmi szerzőket:

- (1) *absztinens vagy bátortalan* – a gazdag képanyagot tartalmazó, kisiskolások által olvasott első könyvek még tudatosan mellőzik a frazeologizmusokat. Az elvétve előforduló, véletlenül „becsúszott” egy-egy frazéma jelentése a kontextusból könnyen kikövetkeztethető.
- (2) *óvatos* – nem várja el az olvasótól a frazéma ismeretét, hanem először bevezeti, majd elmagyarázva építi be a szövegbe.
- (3) *mértéktelen* – nagy számban használ frazeológiai egységeket, leggyakrabban ún. frazeológiai hasonlatokat.
- (4) *játékosan kacsintó* – a frazémák okkasionális ferdítéssel, modifikációként, gyakran játékos formában, szójátékként kerülnek be a szövegbe.

2. Christine Nöstlinger

2.1 Christine Nöstlinger, a gyermeki lelkek kiváló ismerője

Christine Nöstlinger 1970-ben kezdte írói pályafutását. Abban az évtizedben változtak ismét a gyermekirodalom fő motívumai, s olyan témák kerültek a középpontba, mint a nevelési konfliktusok, az autoritás, a család, a barátok, a szomszédság, az iskola. Kivétel nélkül a fiatal olvasókat foglalkoztató kérdések. A közvetlen érintettség miatt nemcsak a történetek hőseivel való azonosulás könnyebb, hanem a saját probléma feldolgozását is segíthetik az irodalomban megjelenő témák.

Az író nő a gyermekek minden korosztályához fordul, mesés történeteivel a mindennapok valóságáé ábrázolására törekszik. Ír többek között elvált szülők gyermekeinek sorsáról, nehéz anyagi körülményekről, problémás diákokról. Műveiben a gyermekeket helyezi a figyelem középpontjába, érdekeik mellett maradéktalanul kiáll. Ugyanakkor együtt érez azokkal a felnőttekkel is, akik nem tudnak megbirkózni problémáikkal, akik sokszor jobban megértik mások gyermekeit, mint sajátjukat, akik nehezen tudnak megfelelni a társadalmi normáknak (Bankos, Makai és Galgóczi 2005).

2.2 A nöstlingeri nyelvezet és stílus

Nöstlinger könyveit olvasva azonnal feltűnik a természetes, fesztelen elbeszélés mód, a humor és a nyelvvel való játékos bánásmód. Egyszerű mondat szerkezeteket használ, mégis részletesen és differenciáltan írja le a szituációkat.

A metaforák, a szóképzés, különösen a kreatív szóösszetételek, a bécsi dialektus további jellemzői az íróknak. Kitűnően ismeri az ifjúság nyelvét, melyet a köznyelvvél és a dialektussal keverve ad fiatal szereplői szájába, akik így válnak valós, hiteles és olykor mulatságos figurákká. Az író gondosan ügyel arra, hogy a cselekmény helyszínéül szolgáló társadalmi környezethez igazodjon a szereplők nyelvhasználata. Míg korai műveiben elsősorban köznyelven ír, későbbi könyveiben egyre nagyobb teret kapnak az írott nyelvi jellemzők és a szintaktikai komplexitás is nő.

Nöstlingernél szembeötlő a frazeologizmusok gyakori előfordulása, azok játékos alkalmazása. Így tudja megszólítani fiatal olvasóközönségét és ez kölcsönöz szövegeinek humoros színezetet. „Az elbeszélői struktúrától függetlenül minden műben, a frazeologizmusokban is azonnal felismerhető a nöstlingeri stílus.” – összegzi Richter-Vapaatalo (2007: 267).

2.3 Nöstlinger frazeológiahasználatának jellemzői

Richter-Vapaatalo disszertációjában a *Konrad und das Kind aus der Konservenbüchse* című művet elemzi részletesen, ahol a frazeológiasűrűség 0,85 (a regény 92 oldalára 78 frazeológiai egység jut). Megjegyzi továbbá, hogy a *Der Denker greift ein* című 100 oldalas regény esetében az arányszám 0,91. A *Villa Henriette* és a *Bonsai* című könyvekből is emel ki példákat, bár a frazeológiasűrűséget már nem közli, csak annyit mond, hogy a vizsgált 4 mű közül az előbbiben a legerősebb a diáknyelv és az osztrák dialektus hatása, ami természetesen a frazeologizmusokban is tetten érhető. A *Bonsai* 15 éves elbeszélője a bécsi ifjúság nyelvén szól az olvasókhöz és több stílusréteghez tartozó állandósult szókapcsolatot használ (Richter-Vapaatalo 2007).

A frazeologizmusok jellegzetesen beágyazva, a szövegekörnyezetbe kapcsolva például parafrázisként, modifikációként vagy kommentálva fordulnak elő. Nöstlinger további ismertető jegye, hogy a frazeológiai egységekben gyakran találhatók osztrák, sőt kifejezetten a bécsi dialektusból átvett lexémák. (Az osztrák frazeológiáról ld. Földes 1997, Földes 1998, Ernst 2006.)

- (1) Die Mama hat ihm erklärt, daß die Oma doch jeden Grippevirus *in Null Komma Josef* fängt und daß sie dann übermorgen vier Pflegefälle hätte. (Nöstlinger 1995: 65)

Az *in Null Komma nichts* 'azon nyomban' jelentésű állandósult szókapcsolatban az író a *nichts* szót a *Josef*-fel helyettesítette, ezzel az osztrák köznyelvben meghonosodott idiómával színesítette a regényt (Duden 1998b: 224).

- (2) Der Wuzi und ich, wir haben Karli gut zureden wollen. Die Karli nämlich, die läßt – schulmäßig – fünf gerade sein. Sie lernt überhaupt nichts mehr und ist felsenfest davon überzeugt, daß sie sowieso und überhaupt sitzenbleiben wird und *alles Lernen für den Hugo* ist. (Nöstlinger 1995: 90)

A hiábavaló, hasztalan dolgot jelentő, elsősorban Ausztriában ismert köznyelvi *etwas ist für den Hugo* szólás (Duden 1998b: 155) standard német változata az *etwas ist für die Katz* (Duden 1998a: 376).

A nagyobb expresszivitás, valamint a fiatal olvasóközönség számára érthetőbb üzenet érdekében az író nő szívesen alakít át frazeológiai egységeket és told be azokba további nyelvi elemeket.

- (3) In der Zeitung habe ich gelesen, daß es eben vernünftiger sei, mit prügelnden Eltern zu reden und sie mit Hilfe von Psychologen und Sozialarbeiter auf den rechten Erziehungsweg zu bringen. (Nöstlinger 1995: 29–30)

A gyermekeiket bántalmazó szülők megneveléséről elmélkedik Ani, a regény egyik főszereplője. Véleménye szerint az ilyen szülőkkel egyrészt el kellene beszélgetni, másrészt pszichológusok és egyéb szakemberek segítségét kellene igénybe venni ahhoz, hogy megtalálják a gyermeknevelés helyes útját. Így lesz a *jemanden auf den rechten Weg führen* 'jó útra térít' szókapcsolatban az egyszerű *Weg*, 'út' főnévből összetett főnév: *Erziehungsweg*, a 'nevelés útja'.

- (4) Aber Schwamm und Seife darüber! (Nöstlinger 1995: 106)

A magyar 'Fátylat rá' helyzetmondattal német ekvivalensében szó szerint 'szivacsot' dobnak arra, amit végleg el akarnak felejteni: „*Schwamm darüber!*“ Az író nő játékosan és talán a felejtés szándékának komolyságát hangsúlyozva a *szivacs* mellé *szappant* is ad, amikor Ani rezignáltan megbocsát nővérének, aki a fiú szerint csúnyán elbánt vele költözéskor a gyerekszobák elosztásánál.

A regény egyik gyakori visszatérő frazeológiai kapcsolata az *etwas durch die rosarote Brille sehen* különböző modifikációja. A legidősebb főszereplő, a világot rózsaszín szemüvegen át szemlélő Karli lelki- és gondolatvilágát jellemzi öccse, Ani, amikor több ízben *rózsaszín szemüvegesnek* nevezi:

- (5) Die Karli hat eben *eine rosarote Brille aufgesetzt und schaut* rund um die Uhr *durch diese*. (Nöstlinger 1995: 12)
- (6) *Bei rosaroten Brillenträgern* richtet man weder mit Argumenten noch mit dem „Augenschein“ viel aus. Was *ein rosaroter Brillenträger* nicht wissen will, das sieht er einfach nicht! (Nöstlinger 1995: 17)
- (7) Doch das sieht die *rosarote Brillenträgerin* natürlich nicht ein. (Nöstlinger 1995: 32)
- (8) *Meiner Schwester* habe ich immer vorgehalten, daß sie *eine rosarote Brille auf der Nase* habe, welche es abzulegen gelte. (Nöstlinger 1995:84)

Mindezek mellett Nöstlinger saját maga is kreatívan bánik a szókapcsolatokkal, amire szintén több példa található a vizsgált műben. A nem szokványos nyelvi formára utal az idézőjel használata:

- (9) Erstens *stehen* der Karli und ich überhaupt *nicht auf* „*Kußfuß*“, und zweitens soll sie jetzt nicht so tun! (Nöstlinger 1995: 105)

Ezzel a mondattal búcsúzik Ani a nővérétől, amikor apjához költözik. A fülig szerelmes Karli örökösen csókolózik, aminek a fiú is gyakran szemtanúja. A csókokra és a két testvér közötti súrlódásokkal teli viszonyra utalva, az *auf dem Kriegsfuß stehen* 'hadilábon áll' idioma modifikációjával alkotta meg Nöstlinger a jól hangzó, ötletes, de csak alkalmi összetételként létező *Kußfuß* főnevet.

- (10) Der Papa hat sich „Kringel in die Brusthaare“ gefreut, als er aus dem Haus kam und sah, daß sein geliebter Sohn und seine ebenso geliebte Frau Freundin in friedlichem Gespräch beieinanderstehen. (Nöstlinger 1995: 100)

Az idézett frazeológiai egység alapját a 'dől a nevetéstől' jelentésű *sich kringelig lachen* (Duden 1998a: 420) adja. Az író úgy neveteti meg az apát, hogy közben nem csak a testtartása görbül és szó szerint dől a nevetéstől, hanem még a mellszőrzete is göndörödik.

3. A vizsgált korpusz

Christine Nöstlinger *Sowieso und überhaupt* (1995), magyar fordításban az Animus Kiadónál 2011-ben *Szép kis család* címmel megjelent könyvét vizsgáltam meg a frazeologizmusok vonatkozásában. A regény fordításának egy más szempontú elemzése során már feltűnt a forrás- és a célnyelvi szövegben található frazeológiai egységek nagy száma. Vizsgálatomba a regény hat fejezetéből kettőt vontam be, a középső testvér, Ani elbeszéléseit. A 13 éves fiú által elmesélt történetek mellett döntöttem, mert a három gyermek közül az ő szájából hangzik el a legtöbb frazeologizmus, továbbá nyelvhasználatában és stílusában a diáknyelv, a szleng és a felnőttek nyelve is tetten érhető.

Jelen tanulmányban a szűkebb értelemben vett frazeológiafogalmat követem, azaz a polilexikalitás, a lexikai rögzültség és az idiomatikusság kritériumainak felelnek meg a szóképzeti egységek. A 62 forrásnyelvi oldalon közel félszáz szólás, szóláshasonlat, és helyzetmondat fordul elő. A kigyűjtött frazeológiai egységek közé kerültek az író azon modifikációi is, amikor a frazeologizmust egyértelműen vissza lehetett vezetni az eredeti alakra. A frazémasűrűség a korábban említett művekhez hasonlóan itt is magas. A fordító, Szlukovényi Beáta végig arra törekedett, hogy frazeologizmust frazeologizmussal fordítson, azonban számos esetben frazeologizmus található a célnyelvi szövegben ott is, ahol a forrásnyelv alkalmi szókapcsolatot vagy lexémát tartalmazott.

4. Fordítási műveletek és stratégiák

A frazeologizmusok fordításánál jellemző átváltási műveletekkel többen foglalkoztak a nemzetközi és a hazai szakirodalomban (Segura Garcia 1998, Farø 2006, Klaudy 2007, Hallsteindóttir és Farø 2010, Albert 2013, Drahotová-Szabó

2014). Tanulmányomban Hallsteindóttir és Farø (2010) tipológiáját követve öt kategóriába sorolva vizsgálom a frazeologizmusok fordítását:

1. frazeologizmus → frazeologizmus
2. frazeologizmus → lexéma (képzett szó vagy lexéma)
3. frazeologizmus → alkalmi szókapcsolat (parafrázis, illetve kihagyás)
4. alkalmi szókapcsolat → frazeologizmus
5. lexéma → frazeologizmus

4.1 CNY frazeologizmus → FNY frazeologizmus

Szlukovényi Beáta következetesen arra törekedett, hogy a magyar szövegből se hiányozzanak a frazeologizmusok. A fordítás során létrejött megfeleltetés alapján több csoport különíthető el. Az 1. táblázatban feltüntetett frazeológiai egységeknél célnyelvi ekvivalenssel történő behelyettesítésről van szó. A példák látszólag pontos megfelelői egymásnak, tehát fennáll a frazeológiai ekvivalencia. Jelentésben valóban tökéletesen egyeznek, azonban a teljes frazeológiai ekvivalenciát mutató (11) és (12) példa kivételével a többi kisebb-nagyobb szerkezeti eltérést mutat (szintaktikai modell, betoldás, kihagyás), ezért csak részleges ekvivalenciáról beszélhetünk (az ekvivalencia terminus használatához vö. Forgács 2012: 249).

1. táblázat

Teljes és részleges ekvivalencia

(11) Aber ich war ja ahnungslos, und keiner <i>hat mir die Augen geöffnet</i> , und darum ist meine Ehe kaputtgegangen! (Nöstlinger 1995: 16)	(11a) De teljesen gyanútlan voltam, és senki sem <i>nyitotta fel a szememet</i> , ezért ment tönkre a házasságom! (Nöstlinger 2011: 14)
(12) Dem Papa war anzusehen, daß <i>er sich nicht wohl in seiner Haut fühlt</i> , als er mich heimgefahren hat. (Nöstlinger 1995: 103)	(12a) Amikor hazavitt, láttam apán, hogy <i>nem érzi jól magát a bőrében</i> . (Nöstlinger 2011: 97)
(13) Als er <i>das Licht der Welt erblickte</i> , hatte die Langzeitkrise unserer Eltern schon ihren Anfang genommen. (Nöstlinger 1995: 11)	(13a) Amikor <i>a világra jött</i> , a szüleink között már javában dúlt a háború. Nöstlinger 2011: 10)
(14) Aber ich <i>hatte nicht einmal mehr einen löchrigen Heller in der Tasche</i> , ... (Nöstlinger 1995: 13)	(14a) <i>Ám egy lyukas garasom sem volt</i> , ... (Nöstlinger 2011: 11)
(15) Da <i>läßt</i> sie, wenn man anfragt, bloß <i>die Mundwinkel nach unten hängen</i> und sagt beleidigt: (Nöstlinger 1995: 20)	(15a) Ha rá mer kérdezni az ember, <i>lebiggyeszti a száját</i> és sértődötten azt feleli: (Nöstlinger 2011: 18)
(16) Schließlich haben der Bims und die Mama einander die Pfoten geschüttelt, und der Bims hat begeistert posaunt, daß ihm die komplizierten Schüler ohnehin am meisten <i>ans Lehrerherz gewachsen</i> seien und ... (Nöstlinger 1995: 35)	(16a) Végül kezét ráztak, míg Bims fennhangon azt harsogta, hogy a problémás diákok mindig a <i>szívéhez nőnek</i> , meg hogy ... (Nöstlinger 2011: 32)

(17) Oder er lädt sich am Heimweg von der Schule vier fremde Kinder ein, und die haben dann, wenn die Karli und ich heimkommen, das ganze Haus <i>auf den Kopf gestellt</i> , und wir können vier Stunden aufräumen, und hinterher sind etliche Spielsachen von Speedi weg. (Nöstlinger 1995: 88)	(17a) Meghívott hozzánk négy idegen gyereket hazaúton, és mire Karlival hazaértünk, a lakás a <i>feje tetején állt</i> , mi meg négy teljes órán keresztül takaríthattunk utánuk, ráadásul Speedi néhány játékának is lába kelt, ... (Nöstlinger 2011: 83)
(18) In den zehn Minuten, die wir noch auf Papa gewartet haben, <i>hat sie mich</i> beinahe <i>um ihren kleinen Finger gewickelt</i> . (Nöstlinger 1995: 100)	(18a) Az alatt a tíz perc alatt, amíg apára vártunk, kis híján sikerült <i>az ujja köré csavarnia</i> . (Nöstlinger 2011: 94)
(19) Könnte leicht sein, daß der Papa dann <i>einen Rückzieher macht!</i> (Nöstlinger 1995: 103)	(19a) Az is könnyen meglehet, hogy apa <i>visszavomlót fúj</i> . (Nöstlinger 2011: 97)
(20) Die Mama wird <i>wie eine Löwin um dich kämpfen</i> . (Nöstlinger 1995: 105)	(20a) Anya <i>úgy fog harcolni érted, mint egy oroszlán</i> . (Nöstlinger 2011: 99)
(21) <i>Das ist ja wohl der Gipfel</i> vom Gebirge! (Nöstlinger 1995: 109)	(21a) <i>Ez aztán mindennek a teteje!</i> (Nöstlinger 2011: 103)
(22) Nicht hübsch langsam, sondern häßlich schnell hat es mir dann gereicht. <i>Der Tupfen auf dem i</i> , der noch gefehlt hat, <i>war</i> , daß die Wilma bei mir zur Zimmertür reingeschaut hat. (Nöstlinger 1995: 114)	(22a) Nem is lassacskán, hanem nagyon is hamar torkig lettem. <i>Az i-re az tette fel a pontot</i> , amikor Wilma megállt a szobám ajtajában. (Nöstlinger 2011: 108)

A frazeologizmusok következő csoportját (23–28 példa) azok a fordítói megoldások alkotják, melyeknél a fordító részben eltérő frazeologizmussal adta vissza ugyanazt a jelentést:

- (23) *Honiglecken ist das für ihn gewiß keines*. (Nöstlinger 1995: 21)
 (23a) Biztos *nem egy leányálmom* számára sem! (Nöstlinger 2011: 18)

A *Honiglecken* főnév gyakorlatilag csak az *etwas ist kein Honiglecken* állandósult szókapcsolatban fordul elő, szó szerinti jelentése 'méznyalás', azaz valami kellemes, élvezetes dolog képét hívja elő. Tagadószóval viszont éppen az ellenkezőjét jelenti: 'kevésbé kellemes, nehéz, vesződéses' (Duden 1998a: 349). A célnyelvi *leányálmom* fiatal lányok álmódosására, ábrándozására használt szó (ÉKsz 2003: 798). A bizalmas, tréfás *nem egy leányálmom* frazéma jelentése megegyezik a forrásnyelviével, tehát valami 'nem kellemes, nem kívánt vagy élvezetet nem szerző dologra' utal (Bárdosi 2003: 204).

A következő példában az ismeretlen eredetű forrásnyelvi *jemandem auf den Wecker fallen* frazémával (IF1) a mások számára terhessé, idegesítővé váló személyt jellemzik (Duden 1998a: 785). Ugyanezt jelenti a fordítói megoldás is, a másokat folyamatosan bosszantó, rendkívül (fel)idegesítő emberre mondják, hogy *őrületbe kerget* (Bárdosi 2003: 266).

- (24) Ich bin ein relativ bescheidener, pflegeleichter Knabe und *falle*, familienmäßig gesehen, keiner Menschenseele *auf den Wecker*. (Nöstlinger 1995: 10)

- (24a) Viszonylag szerény és jól kezelhető fiú vagyok, és – az együttélés szabályait tiszteletben tartva – nem *kergetem örületbe* a többieket. (Nöstlinger 2011: 8)
- (25) Wenn ich das gewusst hätte, hätte ich dieses oder jenes getan, hätte ich Maßnahmen ergriffen und die *Sache in den Griff bekommen!* (Nöstlinger 1995: 16)
- (25a) Ha tudtam volna róla, ezt meg azt tettem volna, ilyen meg olyan intézkedéseket foganatosítottam volna, és máris *úrrá lettem volna a helyzeten!* (Nöstlinger 2011: 14)

A német frazeologizmus szó szerint 'megfogja, elkapja a dolgot', azaz 'megbirkózik valamivel, elsajátít valamit, megtanul valamivel bánni' (Duden 1998a: 275). A magyar állandósult szókapcsolatban az *úr* szó a Zaicz-féle *Etimológiai szótár* értelmezésében 'birtoklásra képes személy' (Zaicz 2006: 883), azaz aki *úrrá lesz* valamin, az legyőz valamit, megbirkózik azzal.

- (26) Und sooft ich die *Sache auf den Punkt bringen* wollte, hat mich die Mama gleich unterbrochen und ... (Nöstlinger 1995: 34)
- (26a) És amint megpróbáltam *dűlőre vinni* az ügyet, anya rögtön a szavamba vágott, és ... (Nöstlinger 2011: 31)

Aki a szó szerinti fordítás értelmében 'pontra visz' valamit, az nem tesz mást, mint 'pontosan kifejez valamit' (Duden 1998a: 559). Ezzel szemben a fordítói döntés eredményeként választott *dűlőre visz* jelentése némileg eltér a német frazémáétól. A *Magyar szólástár* szerint '(válságos helyzetet, vitát a nehézségeket leküzdve) eldönt, elintézt, megold' (Bárdosi 2003: 121), az adott kontextusban azonban helyesnek tekinthető.

- (27) Heute am Morgen, als ich vor der Schule aus dem Auto stieg, stand der Pauli da und *glotzte sich die Augen aus dem Kopf* nach der Wilma. (Nöstlinger 1995: 107)
- (27a) Ma reggel, amikor kikászálódtam a kocsiból, Pauli ott állt a sulis előtt, és úgy meredt Wilmára, mintha *rémeket látna*. (Nöstlinger 2011: 100–101)

A (27) példában egy köznyelvi frazeologizmus modifikációját láthatjuk. A *sich die Augen aus dem Kopf gucken* igéjét az író a pejoratív *glotzenre* cserélte. Jelentése 'meredten, megbabonázva bámul' (IF2). Célnyelvi megfelelője a *kinéz a fejéből* lehetett volna, de a fordító a fiú döbbenetének érzékeltetésére az adott szituációban kifejezőbbnek bizonyuló *rémeket lát* szókapcsolatot választotta.

- (28) Wolle, hat sie zu Mama gesagt, *hängt ihr zum Hals heraus*, die kann sie nimmer sehen. (Nöstlinger 1995: 88)
- (28a) *Tele van a hócipője* a fonalakkal, mondta anyának, már látni sem bírja őket! (Nöstlinger 2011: 82)

Az 'ellenszenvet, undort vált ki' (Duden 1998a: 295) jelentésű, köznyelvi német frazeologizmusra a magyar nyelvben több ekvivalens is található. A *torkig van* szókapcsolatban benne van a forrásnyelviével megegyező képi struktúra és azt jelenti, hogy 'valakinek annyira elege van valakiből vagy valamiből, hogy szinte utálja' (Bárdosi 2003: 353). A fordító mégis a szleng *tele van a hócipője* mellett döntött, ami stílusában feltétlenül jobban illik a 13 éves fiú szóhasználatához.

A harmadik csoportba mindössze két példa került, mégis ezek a legérdekesebbek, itt ugyanis teljesen eltérő jelentésű frazeologizmus olvasható a célnyelvben.

- (29) Am besten wäre es wohl gewesen, ich hätte den Mund gehalten und gar nichts gesagt. Doch der Mathe-Mann reizt mich immer dazu, ihn ein bisschen *auf die Schaufel zu nehmen*. (Nöstlinger 1995: 22)
- (29a) Meglehet, a legbölcsebb az lett volna, ha lakatot teszek a számra, és egy szót sem szólok. De a matektanár mindig annyira felhergel, hogy kénytelen vagyok egy kis *borsot törni az orra alá*. (Nöstlinger 2011: 19–20)

Ebben a példában kontextusba illő, de eltérő jelentésű frazeologizmust választott a fordító. Az eredeti forrásnyelvi frazeologizmus a *jemanden auf die Schippe nehmen*, melyben az író az észak-, középnyelvi nyelvjárásban elterjedt *Schippe* főnevet az azonos jelentésű *Schaufel*-re cserélte, megteremtve ezzel a frazéma Ausztriában használt alakját (Duden 1998b: 275). A frazeologizmus szó szerinti fordításban 'lapátra tesz' (nem azonos a magyar szókapcsolat jelentésével), jelentése 'kifiguráz, kigúnyol valakit' (Duden 1998a: 619). Magyarul talán a *bolondot üz* valakiből lehetne az ekvivalense. Ehelyett a fordító a valakinek kellemetlenséget okozó, valakit bosszantó jelentésű *borsot tör az orra alá* frazémát választotta. Véleményem szerint jól illik a kontextusba, mert a történet szempontjából nincs jelentősége, hogy a szereplő szemében népszerűtlen matematikatanárt kigúnyolják vagy bosszantják.

- (30) Aber da ist anscheinend jegliches Zureden sinnlos! *Sie ist zu wie eine Auster*. So haben wir die Konditorei-Sitzung abgebrochen. (Nöstlinger 1995: 90–91)
- (30a) De az érvélem falra hányt borsó volt neki. Olyan *csökönyös, mint egy számár*. Így hát felfüggesztettük a cukrászdai megbeszélést. (Nöstlinger 2011: 85)

Az idézett szóláshasonlatok két egymástól teljesen eltérő tulajdonságot fejeznek ki, azonban az előző példához hasonlóan a fordító választása jól illeszkedik a szövegkörnyezetbe. A gyenge tanulmányi eredményekkel rendelkező Karlit barátja és öccse is próbálja meggyőzni, hogy nagyobb szorgalommal tanuljon. A forrás-szövegben némán, szótlanul ül és hallgatja a többiek gyözködését, míg a fordításban csökönyösen ragaszkodik nézetéhez és a tanulásról alkotott véleményéhez.

A német hasonlatot a hallgató, szótlan emberek jellemzésére használják, szó szerint azt jelenti, hogy 'olyan zárt, mint az osztriga' (IF2). Ezzel szemben

a magyar szóláshasonlatot az álláspontjához makacsul ragaszkodó, nagyon csökönyös személyre mondják.

A vizsgált korpuszban vannak ismétlődő frazeologizmusok, melyeket a fordító nem egységesen ültetett át a célnyelvre. A (31) és (32) példa forrásnyelvi állandósult szókapcsolatának jelentése 'hallgat, nem beszél, titkot tart'. Képi struktúrájában is egyező célnyelvi párja a *tartja a száját* lenne, a fordító azonban a (31) példában a bizalmas társalgási nyelvből kölcsönözte a magyar frazeologizmust, a (32) példában pedig egy magasabb stílusértékű, választékosabb ekvivalenst választott.

A (33) és (34) példa állandósult kifejezése az 'ört áll' jelentésű *Posten stehen* modifikált alakja, a *Posten beziehen* szerkezet. A fordító ebben az esetben az apa háttérből történő titkos megfigyelésére helyezte a hangsúlyt, ezért az egyik mondatban a *lesben áll* állandósult szókapcsolatot választotta, míg a másikban ugyanezt a jelentést lexémával adta vissza, így a (34) példa már egy másik fordítási műveletet tartalmazó kategóriába tartozik.

2. táblázat

Ismétlődő forrásnyelvi frazeologizmusok

(31) Am besten wäre es wohl gewesen, <i>ich hätte den Mund gehalten</i> und gar nichts gesagt. (Nöstlinger 1995: 22)	(31a) Meglehet, a legbölcsebb az lett volna, ha <i>lakatot tesztek a számra</i> , és egy szót sem szólok. (Nöstlinger 2011: 19–20)
(32) So habe ich dann eben <i>den Mund gehalten</i> . (Nöstlinger 1995: 35)	(32a) Végül jobbnak láttam <i>hallgatásba burkolózni</i> . (Nöstlinger 2011: 32)
(33) So habe ich jeden Tag, gegen fünf Uhr am Nachmittag, an der Ecke beim Büro vom Papa <i>Posten bezogen</i> und herausgefunden, daß der werte Magister Poppelbauer am Montag und am Mittwoch und am Freitag tatsächlich Überstunden macht, sich am Dienstag und am Donnerstag überpünktlich von seinem Arbeitsplatz entfernt, um sich mit der Wilma Holzinger zu treffen, die ihn in ihrem Auto abtransportiert. (Nöstlinger 1995: 14)	(33a) Ezért mindennap <i>lesben álltam</i> apa irodájának a sarkán öt körül, és azzal kellett szembesülnöm, hogy a nagytiszteletű Poppelbauer úr hétfőn, szerdán és pénteken valóban túlórázik, ám kedden és csütörtökön halálpontosan hagyja el a munkahelyét, hogy Wilma Holzingerrel találkozzon, aki elviszi valahová az autójával. (Nöstlinger 2011: 12)
(34) Als ich nicht lockerließ, erklärte sie sich bereit, mit mir am Dienstag beim Büro vom Papa <i>Posten zu beziehen</i> . (Nöstlinger 1995: 18)	(34a) Ám amikor nem tágitottam, késznek mutatkozott rá, hogy kedden velem <i>leselkedjen</i> apa irodájánál. (Nöstlinger 2011: 15)

4.2 CNY frazeologizmus → FNY lexéma (képzett szó vagy lexéma)

A vizsgált korpuszban csak néhány példa található arra, hogy a fordító frazeologizmus helyett lexémát használt a célnyelvi szövegben.

- (35) = (34) Als ich nicht lockerließ, erklärte sie sich bereit, mit mir am Dienstag beim Büro vom Papa *Posten zu beziehen*. (Nöstlinger 1995: 18)

- (35a) = (34a) Ám amikor nem tágitottam, késznek mutatkozott rá, hogy kedden velem *leselkedjen* apa irodájánál. (Nöstlinger 2011: 15)

A *Posten stehen* frazéma modifikált alakjának fordításakor a fordító a *leselkedni* igét választotta utalva arra, hogy a gyerekek édesapjuk irodája előtt elbújva akarnak kémkedni annak új kapcsolata után.

- (36) Du brauchst nichts anderes zu tun, als mir die Tür zu öffnen, wenn ich *mit Sack und Pack* davor stehe! (Nöstlinger 1995: 103)
 (36a) Neked nem marad más dolgod, mint ajtót nyitni, amikor a *cuccaimmal* beállítok. (Nöstlinger 2011: 97)

A mindenféle személyes holmi jelentésű *Sack und Pack* frazémát annak célnyelvi magyarázatával ültette át a fordító.

Ugyanez a stratégia érhető tetten az alábbiakban is, ahol a (37) és (38) példát szleng lexémával feleltette meg a fordító:

- (37) *Ich habe viel übrig für* gut inszenierte Aktionen. (Nöstlinger 1995: 23)
 (37a) *Bírom* a megrendezett jeleneteket! (Nöstlinger 2011: 21)
 (38) Das hat ihn so *fix und fertig gemacht*, daß er vergessen hat, die Mama anzurufen. (Nöstlinger 1995: 90)
 (38a) Ezen annyira *kibukott*, hogy anyát is elfelejtette felhívni. (Nöstlinger 2011: 84)
 (39) So *auf die Schnelle* haben die Karli und ich diese gequirlte Finanzkacke nicht verstanden. (Nöstlinger 1995: 92)
 (39a) Karlival nem láttuk át *rögtön* ezeket a zavaros számlahalmazokat. (Nöstlinger 2011: 87)
 (40) Na, du hast *einen guten Riecher gehabt* und dich rechtzeitig verdrückt! (Nöstlinger 1995: 109)
 (40a) Na, te aztán *ügyesen* mentetted az irhád! (Nöstlinger 2011: 103)

A (40) példában első pillantásra azt hinnénk, hogy a fordító kihagyta a forrásnyelvi frazeologizmust, ám figyelmesebben olvasva láthatjuk, az *ügyesen* határozóba sűrítette a szó szerint 'jó megérzése, jó szimata van' jelentésű állandósult szókapcsolatot.

Ugyanez állapítható meg a köznyelvi, durva *der Arsch der Welt* ('a világ segge') frazémáról is. Magyar ekvivalense stílusértékében még durvább, feltehetően ezért döntött a fordító a kihagyása mellett. Karli a szülők küszöbön álló válása és a gyermekelhelyezés kapcsán dühöng és úgy látja, nem veszik őket emberszámba. Erre utal a frazémát helyettesítő *tárgyak* lexéma.

- (41) Ob wir *der Arsch der Welt* sind, daß man so einfach über uns bestimmt, hat sie getobt. (Nöstlinger 1995: 86)

- (41a) Mi az, hogy a tudtunk nélkül ide-oda dobálnak minket, mintha tárgyak lennénk, ordibálta tombolva. (Nöstlinger 2011: 81)

4.3 CNY frazeologizmus → FNY alkalmi szókapcsolat (parafrázis illetve kihagyás)

Ez a fordítási stratégia is kevésbé jellemző a vizsgált korpuszra. Rendszerint a forrásnyelvi frazeológia parafrázisát választotta a fordító, ahol alkalmi szókapcsolattal fordított, feltehetően azért, mert nem talált célnyelvi ekvivalenst vagy mint ahogy a következő példák is tükrözik, konkretizálta az állandósult szókapcsolat jelentését.

- (42) Der Papa denkt nicht daran, zum Scheiberl in die Schule zu gehen. Er mag Schulen nicht. Sowieso und überhaupt nicht! Bei keinem einzigen Sprechtag oder Elternabend war er noch. Dort tritt immer die Mama auf. Doch diesmal wäre die Mama *fehl am Platze*. (Nöstlinger 1995: 31)
- (42a) Apának esze ágában sincs bemenni a suliba. Nem csípi az iskolákat. Egyáltalán nem! Még soha egyetlen szülői értekezletre vagy fogadóórára nem ment el. Anya jár ilyesmire. De ezt most anya *nem intézheti*. (Nöstlinger 2011: 30)

A német frazéma jelentése 'nem helyénvaló, nem odaillő' (Duden 1998a: 157). A célnyelvi mondatba illene is a *De ez most nem lenne helyénvaló*, a fordító azonban inkább megnevezi az adott helyzetben nem helyénvaló cselekvést, azaz hogy anya most nem intézheti az iskolai ügyeket.

- (43) ... sie hat hurtigst die ganze Flasche Champagner ausgetrunken und davon *das heulende Elend bekommen*. (Nöstlinger 1995: 95)
- (43a) ... mert egy szempillantás alatt benyakalta a teljes üveg pezsgőt, majd *szívszagató zokogásban tört ki*. (Nöstlinger 2011: 89)

A *das heulende Elend kriegen* jelentése 'nagyon szomorú, levert, rátör a búbánat' (Duden 1998a: 176), a célnyelvi megoldás itt is konkretizál és az elkeseredett Karli hatalmas bánatának érzékeltetésére a fordító a *szívszagató zokogásban tört ki* megfeleltetést választotta.

- (44) = (2) Der Wuzi und ich, wir haben Karli gut zureden wollen. Die Karli nämlich, die läßt – schulmäßig – fünf gerade sein. Sie lernt überhaupt nichts mehr und ist felsenfest davon überzeugt, daß sie sowieso und überhaupt sitzenbleiben wird und *alles Lernen für den Hugo ist*. (Nöstlinger 1995: 90)
- (44a) Beszélni akartunk Karli fejével. Karli ugyanis egy csomó mindenkől bukásra áll. Már egyáltalán nem tanul, mert szent meggyőződése, hogy így is úgy is évet kell ismételnie, és a tanulásnak egyébként sincs *semmi haszna*. (Nöstlinger 2011: 85)

A német nyelvterületen Ausztriában ismertebb köznyelvi, *etwas ist für den Hugo* szólással a hiábavaló, értelmetlen dolgot jellemzik (Duden 1998b: 155), azonos jelentésű, elterjedtebb standard német változata az *etwas ist für die Katz*. (Duden 1998a: 376) A szintén hasztalanságot kifejező célnyelvi ekvivalense az *annyit ér, mint a halottnak a csók* lehetett volna. (Bárdosi 203: 126)

- (45) Daß man im Moment der Mama davon nichts erzählen sollte, ist mir inzwischen selbst klar geworden, denn unsere Frau Mutter *hat* jetzt ohnehin *reichlich genug um die Ohren*. Ihr Co ist abhanden gekommen. (Nöstlinger 1995: 18)
- (45a) Időközben számomra is egyértelművé vált, hogy anyának pillanatnyilag nem kell tudnia erről, hiszen már így is *épp elég baja van*. Az üzlettársa olajra lépett. (Nöstlinger 2011: 15–16)

A beszélt nyelvi *viel um die Ohren haben* frazeologizmus magyar megfelelője *a füle sem látszik ki a munkából* lehetne, azaz 'nagyon sok a dolga, a munkája' (Bárdosi 2003: 108). A fordító kihagyta, mert a következő mondatból megtudjuk, hogy eltűnt az üzlettárs, amivel nyilvánvalóvá válik az anya nyakába szakadó sok munka, így az új helyzet miatt *épp elég baja van*.

4.4 CNY alkalmi szókapcsolat → FNY frazeologizmus

Az egyik legtöbb példát tartalmazó kategória. A fordító ott is nagy számban választott frazeologizmust, ahol a forrásnyelvi szövegben csak alkalmi szókapcsolat állt.

- (46) Ich kann mir einfach nicht vorstellen, daß meine Mutter die Erkenntnis, ihr großer Sohn wisse vom „Verhältnis“ seines Vaters, so *gelassen hinnehmen* würde. (Nöstlinger 1995: 16)
- (46a) Elképzелhetetlennek tartom, hogy az anyám ilyen *félvállról vegye* a felismerést, hogy a fia tud az apja viszonyáról. (Nöstlinger 2011: 13–14)

A forrásnyelvi szókapcsolat jelentése 'higgadtan, nyugodtan tudomásul vesz, elfogad, beletörődik, belenyugszik', amire a *félvállról vesz* szólás jó fordítói megoldásnak tekinthető, mert többek között azt is jelenti, hogy valamit jelentéktelennek tekintenek, nem törődnek vele (Bárdosi 2003: 97).

- (47) ... denn diese Wilma sei nicht hübscher als unsere Mama, und hin und wieder habe jeder Ehemann ein kleines Techtelmechtel, und am klügsten sei es, *alles zu vergessen* und am blödesten wäre es, der Mama davon zu erzählen. (Nöstlinger 1995: 18)
- (47a) ... hiszen ez a Wilma egyáltalán nem csinosabb, mint anya, és hébe-hóba minden férj belemegy egy kis etyepetyébe, és a legokosabb, ha *szemet hunyunk fölötte*, a legszerencsétlenebb lépés pedig az lenne, ha beavatnánk anyát. (Nöstlinger 2011: 15)

A fenti német szókapcsolat jelentése 'mindent elfelejteni'. Aki *szemet huny valami felett*, az 'elnézően úgy tesz, mintha nem látna valamit, nem lenne róla tudomása, nem törődik vele' (Bárdosi 2003: 322), tehát ismét jól megfeleltethetők egymásnak.

- (48) Damit, daß die Frauen einen Beruf haben und Geld verdienen und glauben, daß sie auch *allein leben können*, fängt der Jammer an. (Nöstlinger 1995: 27)
- (48a) A bajok ott kezdődtek, hogy a nők állást vállaltak, pénzt kerestek, és abba a hitbe ringatták magukat, hogy önállóan is *meg tudnak állni a lábukon*. (Nöstlinger 2011: 24–25)

Az idézett példában a forrásnyelvi szókapcsolattal egyező jelentésű frazeologizmust választott a fordító: segítség nélkül is boldogul, egyedül is tudja irányítani a sorsát.

A (49) példa fordításáról ugyanez állapítható meg, a német szókapcsolat tökéletesen megfeleltethető a *nem sokat nyom a latba* frazeologizmusnak, hiszen ugyanazt jelenti: nem számít, nincs jelentősége (Bárdosi 2003: 206).

- (49) Und daß ich von der Papa-Wohnung auch einen kürzeren Weg zur Schule habe (was in Wirklichkeit *kein Motiv* für mich ist). (Nöstlinger 1995: 104)
- (49a) Apa lakásához közelebb van a sulis is (bár ez igazából nálam *nem sokat nyomott a latban*.) (Nöstlinger 2011: 98)

Hasonlóan jó fordítói megoldásként értékelhetők a forrásnyelvi szöveg hangulatát, stílusát, a kamaszok által beszélt szlenget kifejezően visszaadó következő példák is. Az (50) – (56) példák a célnyelvi szlenget, a bizalmas és a tréfás stílust tükrözik.

- (50) Ihr Co ist *abhanden gekommen*. (Nöstlinger 1995: 18)
- (50a) Az üzlettársa *olajra lépett*. (Nöstlinger 2011: 16)
- (51) Mein Papa behauptet sogar, das Wollgeschäft sei Minusposten in unseren Familienfinanzen, es *bringe nichts ein*, es koste bloß. (Nöstlinger 1995: 19)
- (51a) Sőt, apa azt mondja, hogy *semmit nem hoz a konyhára*, csak viszi a pénzt. (Nöstlinger 2011: 16)
- (52) Worauf er noch *empörter geworden ist* und ich gesagt habe: (Nöstlinger 1995: 20)
- (52a) Erre még jobban *felkapta a vizet*, én meg így folytattam: (Nöstlinger 2011: 22)
- (53–54) O.k., sage ich mir, wenn *sich* Ehefrau und Ehemann *nicht mehr vertragen*, dann ist es ihr gutes Recht, sich zu trennen! Wäre ja

- auch tiefstes Mittelalter, wenn es keine Scheidung gäbe! Aber in Wirklichkeit *sehe ich* das überhaupt *nicht ein!* (Nöstlinger 1995: 26–27)
- (53a–54a) Oké, szoktam leszögezni magamban, ha a férj és a feleség már egymás látványától is *kiütést kap*, akkor joguk van elválni. Bárcsak a sötét középkorban élnénk, amikor a válásnak még hírének sem hallották! Igazából ez az egész *nem fér a fejembe.* (Nöstlinger 2011: 24)
- (55) Aber wenn ich mich schon aufrege, daß mich der Papa und Mama immer blöd sterben lassen und mich über nichts informieren, dann *habe ich ja wohl die Pflicht*, mich zu informieren, wenn mir das einmal gestattet wird. (Nöstlinger 1995: 9)
- (55a) De ha már egyszer felhúztam magam azon, hogy apa és anya hülyére vettek, *kutya kötelességem* tájékozódni, főleg, mivel engedélyt is kaptam rá. (Nöstlinger 2011: 87)
- (56) *Weiß* zwar *nicht*, welche die sein könnten, aber Vorsicht ist angebracht. Und vor diesem Gespräch graust mir sowieso und überhaupt, also liegt Aufschieben ohnehin nahe. (Nöstlinger 1995: 103)
- (56a) *Gözöm sincs*, mit tehetne, de nem árt az óvatosság. Már előre kiráz a hideg ettől a beszélgetéstől, egyelőre tehát halogatom. (Nöstlinger 2011: 97)
- (57) Irgendwie, meine ich, hat man den Lehrpersonen hin und wieder auch *die Grenzen ihrer Macht* zu *demonstrieren*. Klarerweise hat der Mathe-Mann zum Gegenschlag ausgeholt und will mir nun *die Grenzen meiner Macht demonstrieren*. (Nöstlinger 1995: 23)
- (57a) Valahogy – gondoltam magamban – a tanárokat is *móresre kell tanítani* néhanapján. Természetesen a matektanár ellencsapásra készült, hogy engem *tanítson móresre*. (Nöstlinger 2011: 20)

A ’megfegyvelmez, rendreutasít’ jelentésű *móresre tanít* frazéma nem tekinthető a forrásnyelvi szókapcsolat ekvivalensének, mely szó szerint a ’hatalom határainak demonstrálása’-t jelenti, azonban jól illik a kontextusba, színesebbé tette a fordítást. A célnyelvi frazeologizmus németül is létezik *jemanden Mores lehren* alakban.

Az (58) – (60) példákban is egyértelműen idiomatikusabb, frappánsabb fordítás született a frazeologizmusoknak köszönhetően. A fogyóban levő türelem, az ellenérveket belátni képtelen Ani jellemzésére, valamint a nagy boldogság kifejezésére alkalmazott fordítói stratégia, a frazeologizmussal történő globális kompenzáció jó döntés volt.

- (58) Ich habe Geduld mit dir, seit ich auf der Welt bin, aber schön langsam *geht sie mir aus!* (Nöstlinger 1995: 95)

- (58a) Amióta a világon vagyok, türelmes vagyok veled – feleltem. – De lassan *kezd betelni a pohár!* (Nöstlinger 2011: 89)
- (59) Aber warum meine Argumente gegen den Speedi weniger zählen, als die von der Mama und der Karli, das *sehe ich nicht ein.* (Nöstlinger 1995: 98)
- (59a) De miért van az, hogy az én ellenérveim kevesebbet nyomnak a latban, mint anya vagy Karli érvei? Ez aztán tényleg *nem fér a fejembe!* (Nöstlinger 2011: 92)
- (60) Das hat nicht so geklungen, als wäre sie über diese „Züge“ *hoch erfreut.* (Nöstlinger 1995: 110)
- (60a) Nem úgy hangzott, mint aki a *hetedik mennyországban érzi magát* ezektől a felfedezésektől. (Nöstlinger 2011: 104)

4.5 CNY lexéma → FNY frazeologizmus

Az előző csoportban bemutatott alkalmi szókapcsolatokhoz hasonlóan gyakori fordítói művelet volt a forrásnyelv egy lexémájának frazeologizmussal történő megfeleltetése. A következő táblázatból jól látható, hogy a fordító a német lexémához lehetőleg ugyanolyan stílusértékű frazeológiai egységet keresett. A (61) – (71) példákban a forrásnyelvi lexémát annak jelentésével egyező frazeologizmussal ültette át a célnyelvre. Bár a (72a) példában két olyan állandósult szókapcsolatot választott a fordító, melyek nem tekinthetők a német lexéma ekvivalensének, a kontextusba jól illenek.

3. táblázat

Lexéma fordítása frazeologizmussal

forrásnyelvi lexéma	forrásnyelvi lexéma jelentése	célnyelvi frazeologizmus	célnyelvi frazeologizmus jelentése
(61) vorhalten	szemére vet	(61a) fejéhez vág	véleményt tapintatlanul, sértően megmond
(61) weg	eltűnik	(62a) lába kel	eltűnik, elvész
(63) sinnlos	értelmetlen	(63a) falra hányt borsó	hiábavaló, eredménytelen beszéd, oktatás, figyelmeztetés
(64) zählen	számít	(64a) kevesebbet nyom a latban	vminek a kimenetelére v. megítélésére nézve vminek kisebb a jelentősége, kevésbé számít
(65) grausen	irtózik	(65a) kiráz a hideg	szorongást v. nagyfokú idegenkedést érez
(66) breittreten	szétkürtöl, elhíresztel	(66a) nagydobra ver	elhíresztel, nem tart titokban, mindenkinek elmond

forrásnyelvi lexéma	forrásnyelvi lexéma jelentése	célnyelvi frazeologizmus	célnyelvi frazeologizmus jelentése
(67) zerrüttet	tönkrement	(67a) gajra megy	tönkremegy, elromlik, működésképtelen
(68) abhauen	lelép	(68a) elhúzza a csíkot	sietve távozik, elmenekül
(69) gehen	(el)megy	(69a) elhúzza a csíkot	sietve távozik, elmenekül
(70) beobachten	(meg)figyel	(70a) résen van	óvatosan figyel, vigyáz
(71) glauben	hisz	(71a) hitben ringatja magát	tévesen azt hiszi, hogy ...
(72) sich verdrücken	észrevétlenül távozik, eloson	(72a) menti az irháját, elhagyja a süllyedő hajót	fél, ezért menekül gyáván, a többieket cserbenhagyva elmenekül

- (61) Die Mama hat aber gar nicht richtig hingehört auf das, was ihr die Karli *vorgehalten hat*. (Nöstlinger 1995: 87)
- (61a) Anya azonban nem figyelt oda arra, amit Karli a *fejéhez vágott*. (Nöstlinger 2011: 81)
- (62) Oder er lädt sich am Heimweg von der Schule vier fremde Kinder ein, und die haben dann, wenn die Karli und ich heimkommen, das ganze Haus auf den Kopf gestellt, und wir können vier Stunden aufräumen, und hinterher *sind* etliche Spielsachen von Speedi *weg*. (Nöstlinger 1995: 88)
- (62a) Meghívott hozzánk négy idegen gyereket hazaúton, és mire Karlival hazaértünk, a lakás a feje tetején állt, mi meg négy teljes órán keresztül takaríthattunk utánuk, ráadásul Speedi néhány játékának is *lába kelt*, ... (Nöstlinger 2011: 83)
- (63) Aber da ist anscheinend jegliches Zureden *sinnlos!* Sie ist zu wie eine Auster. So haben wir die Konditorei-Sitzung abgebrochen. (Nöstlinger 1995: 90–91)
- (63a) De az érvelem *falra hányt borsó* volt neki. Olyan csökönyös, mint egy szamár. Így hát felfüggesztettük a cukrászdai megbeszélést. (Nöstlinger 2011: 85)
- (64) Aber warum meine Argumente gegen den Speedi weniger *zählen*, als die von der Mama und der Karli, das sehe ich nicht ein. (Nöstlinger 1995: 98)
- (64a) De miért van az, hogy az én ellenérveim *kevesebbet nyomnak a latban*, mint anya vagy Karli érvei? Ez aztán tényleg nem fér a fejembel! (Nöstlinger 2011: 92)

- (65) Weiß zwar nicht, welche die sein könnten, aber Vorsicht ist angebracht. Und vor diesem Gespräch *graust mir* sowieso und überhaupt, also liegt Aufschieben ohnehin nahe. (Nöstlinger 1995: 103)
- (65a) Gőzöm sincs, mit tehetne, de nem árt az óvatosság. Már előre *kiráz a hideg* ettől a beszélgetéstől, egyelőre tehát halogatom. (Nöstlinger 2011: 97)
- (66) Weil ich wirklich keine Lust habe, mein verändertes Leben in der Schule *breitzutreten*. (Nöstlinger 1995: 107)
- (66a) Semmi kedvem nincs *nagydobra verni* a dolgaimat a suliban. (Nöstlinger 2011: 101)
- (67) Und erst als ihr dann klar war, daß die Ehe meiner Eltern sowieso und überhaupt schon *zerrüttet war*, hat sie dann keine Skrupel mehr gehabt. (Nöstlinger 1995: 111)
- (67a) De amikor ráészmél, hogy a szüleim házassága már nélküle is *gallyra ment* (sic!), megszűnt minden aggodalma. (Nöstlinger 2011:104)
- (68) Wennst allein mit ihm sein willst, *hau ich ab*. (Nöstlinger 1995: 99)
- (68a) Ha kettesben szeretnél maradni vele, *elhúzom a csíkot*.
- (69) ... daß er *gehen* könne, wenn ihr sein Gesicht nicht paßt ... (Nöstlinger 1995: 114)
- (69a) Meg, hogy apa akár *el is húzhatja a csíkot*, ha Wilma nem bírja nézni a képét, ... (Nöstlinger 2011: 104)
- (70) Am Samstag, wie sich der Papa wieder einmal zum Angeln aufgemacht und Speedi mich gefragt hat, welche Art von Fisch der Papa eigentlich angelt, große oder kleine, dicke oder dünne, da habe ich geätzt: „Einen Wilma-Fisch, lieber Bruder!“ Worauf der Speedi gegreint hat, daß es doch keinen Fisch namens Wilma gibt und daß ich ihn schon wieder einmal für blöd verkaufen will. Er ist zu Mama gelaufen und hat sich seine Meinung bestätigen lassen wollen. Und die Mama, die habe ich *beobachtet*, hat in aller Seelenruhe gesagt, daß auch ihr eine Fischart namens Wilma unbekannt sei. (Nöstlinger 1995: 16)
- (70a) Szombaton, amikor apa ismét felkerekedett horgászni, és Speedi megkérdezte, milyen halra megy egyáltalán, – kicsire vagy nagyra, dagira vagy soványra –, bedobtam a csalit:
– Wilmára megy, öcskös!
Erre Speedi elpityeredett, és hisztizni kezdett, hogy egyetlen halat sem hívnak Wilmának, és megint csak rá akarom szedni. Szalad is egyből anyához, hogy elpanaszolja neki újabb sérelmeit. Mire anya – *résen voltam!* – teljes lelki nyugalommal azt felelte, hogy ő nem ismer Wilma nevű halat. (Nöstlinger 2011: 13)

- (71) Damit, daß die Frauen einen Beruf haben und Geld verdienen und *glauben*, daß sie auch allein leben können, fängt der Jammer an. (Nöstlinger 1995: 27)
- (71a) A bajok ott kezdődtek, hogy a nők állást vállaltak, pénzt kerestek, és *abba a hitbe* (sic!) *ringatták magukat*, hogy önállóan is meg tudnak állni a lábukon. (Nöstlinger 2011: 24–25)
- (72) Na, du hast einen guten Riecher gehabt und *dich* rechtzeitig *verdrückt!* (Nöstlinger 1995: 109)
- (72a) Na, te aztán ügyesen *mentetted az irhád!* Elsőként *menekültél el a súlylyedő hajóról.* (Nöstlinger 2011: 103)

5. Fordítási relevancia

Christine Nöstlinger vizsgált regényében a frazeologizmusok fordítási relevanciája elsősorban kvalitatív, azon belül is a frazeologizmusok stílusértéke miatt a stilisztikai relevancia a meghatározó (A frazeologizmusok fordítási relevanciájához ld. Szabó-Drahota 2014).

A tanulmány írását megelőzően a fordítóval folytatott levelezés során elsősorban a frazeologizmusokat érintő fordítói döntésekre próbáltam választ kapni, többek között hogyan kereste a célnyelvi megfelelőt, felhasználta-e a szótárakban található jelentéseket, vagy inkább a beszédhelyzetből indult-e ki és a kép/gondolat szintjén igyekezett-e ekvivalenciát létrehozni? Hogyan tartotta szem előtt az olvasóközönséget?

A *Szép kis család* című regény sajátossága, hogy végig gyerekek narrálják, ami a korosztály nyelvhasználatának megfelelő megszövegezést kívánt. Szlukovényi Beata tényként állapította meg, hogy a ma tizenéves korosztály körében Nöstlinger nyelvhasználatára felett bizonyos szempontból már eljárt az idő, a szleng igen gyorsan változik. Ami a könyv megírásának idején, 1995-ben „menő kifejezés” volt, az hat évvel később a fordítás készítésekor már nem volt teljesen az. Ezért nyelvileg kissé „leporolta” a regényt, aktualizálta, hogy a mai kiskamaszok nyelvhasználatához közelebb kerüljön, elérje őket, számukra is élvezetes, érthető legyen.

A célnyelvi regényrészletekben nagy számban fordulnak elő frazeologizmusok, ott is, ahol a forrásnyelv alkalmi szókapcsolatot vagy lexémát tartalmaz. Ez felvetheti az esetleges túlkompenzálás lehetőségét, de érdemes megnézni a veszteség kérdését is. A modifikált (15), (16), (21), (27), a teljesen osztrák (44) vagy csak dialektális elemeket tartalmazó (33) frazeologizmusok fordításánál veszteség állapítható meg, mert a fordító ezekre nem talált ugyanolyan többlettel rendelkező célnyelvi ekvivalenst. Az így keletkezett deficit azonban nem feltűnő, mert másutt kompenzált, többek között a szleng használatával, így igazodva következetesen a megszólított korosztály nyelvhasználatához. Nem csak a forrásnyelvi szlenget ültette át azonos stílusértékű ekvivalenssel, hanem szlenggel feleltetett meg köznyelvi frazeologizmust is, mint a (28) példában. De szleng lexémát választott ott is, ahol német szleng frazeologizmust parafrázált,

így a (37), (38) szövegrészeknél, továbbá igaz a megállapítás fordítva, a német szleng lexéma átültetésére is, többek között a (68) példában.

Bár a vizsgált korpusz jelentős részét adja az alkalmi szókapcsolat vagy lexéma frazeologizmussal történő megfeleltetése, megítélésem szerint nem keletkezett túlkompenzálás.

6. Összegzés

A gyermekirodalomban megjelenő frazeologizmusok és azok fordítása a kevésbé kutatott területek egyike, pedig a gyermekirodalmi szerzőktől sem idegen a frazémák használata. Az osztrák Christine Nöstlinger különösen bátran és gazdagon él az állandósult szókapcsolatokkal, könyveinek sajátos színezetet kölcsönöz velük.

Jelen tanulmány Christine Nöstlinger *Sowieso und überhaupt* című regényének magyar fordításában a frazeologizmusok fordításának műveleteit szándékozott bemutatni. A *Szép kis család* 3 fejezetéből Hallsteindóttir és Farø (2010) tipológiája alapján állítottam össze a vizsgált korpuszt.

Az elemzésre kiválasztott fejezetek az egyik főszereplő, a 13 éves, jó tanuló és olvasni szerető Anatol, röviden csak Ani elbeszéléseit tartalmazza. 7 éves öccséhez és 15 éves, a bukás szélén álló, örökösen csak ábrándozó nővéréhez képest nyelvileg Ani történetei a legváltozatosabbak: rengeteg frazeologizmus, szleng, színes diáknyelv jellemzi.

A fordító az olvasói igényeket és a korosztály sajátosságait szem előtt tartva mindvégig következetesen törekedett a tizenévesek nyelvhasználatára, melyben megtalálhatók a frazeologizmusok is. Szlukovényi Beáta a forrásnyelv állandósult szókapcsolatait rendszerint a célnyelven is frazémákkal feleltette meg, három módon. A legtöbb példában teljes vagy részleges ekvivalenciát valósított meg, egy kisebb számú csoportban részben eltérő frazeologizmussal adta vissza a jelentést, míg a harmadik, mindössze két példát tartalmazó, de egyben legérdekesebb csoportba olyan német frazeologizmusok és fordításaik kerültek, ahol a célnyelvi állandósult szókapcsolat jelentése teljesen eltér a forrásnyelviétől, azonban tökéletesen illik a kontextusba.

A korpusz kevés példát tartalmaz arra, amikor a fordító a célnyelvi frazeologizmust lexémával vagy alkalmi szókapcsolattal fordította. Ezekben az esetekben parafrázált vagy konkretizálta az állandósult szókapcsolat jelentését.

Az első kategóriához hasonlóan sokszor fordult elő, hogy egy-egy német alkalmi szókapcsolatra vagy lexémára a magyar fordításban frazeologizmus található. A fordító itt ellenkező irányban tette ugyanazt, mint az előzőekben, azaz egy-egy nem rögzült szókapcsolathoz vagy lexémához stílusértékében, hangulatában igyekezett megfelelő frazémát találni.

A tipikusan osztrák és a szerző sajátos nyelvezetét, játékos modifikációit tartalmazó frazeologizmusokat plusz stíluszínezet nélkül ültette át a fordító, de a keletkezett veszteség nem jelentős, mert másutt, így az alkalmi szókapcsolatok és a lexémák fordításakor kompenzált. A fordítás a nagyszámú állandósult szókapcsolat ellenére mégsem tekinthető túlkompenzáltként. A jelen

tanulmányból kimaradt fejezetek frazeologizmusait is érdemes lenne megvizsgálni, előfordulásukat és fordítási megoldásaikat összevetni a három testvér elbeszélésében.

Irodalom

- Adamikné Jászó A. 2001. Gyermekirodalom és nemzeti azonosságtudat. *Könyv és Nevelés* 3. évf. 2. szám. <http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=223> [2016.06.20.]
- Albert S. 2013. Az állandósult kifejezések néhány fordítási problémája. In: Bárdosi, V. (szerk.). *Reáliák. A lexikológiától a frazeológiáig. Értelmezések és fordítási kérdések. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához* 149. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 11–23.
- Bankos, Sz., Makai P., Galgóczi T. 2005. *Christine Nöstlinger életrajz*. <http://www.ekultura.hu/olvasnivalo/eletrajz/cikk/2005-09-03+00%3A00%3A00/christine-nostlinger-életrajz> [2016.01.15.]
- Burger, H. 1997. Phraseologie im Kinder- und Jugendbuch. In: Wimmer, R., Berens, F.-J. (Hrsg.) *Wortbildung und Phraseologie*. Tübingen: Günter Narr Verlag. 233–254.
- Burger, H. 2003. *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Doderer, K. (Hrsg.) 1984. *Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag.
- Drahota-Szabó E. 2014. *Frazeologizmusok a rendszer szintjén és a diskurzusban. A frazeológia fordításáról*. Kézirat.
- Ernst, P. 2006. Phraseologismen im österreichischen Deutsch. In: Muhr, R., Sellner, M. (Hrsg.) *Zehn Jahre Forschung zum Österreichischen Deutsch: 1995–2005. Eine Bilanz*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.
- Farø, K. 2006. Dogmatismus, Skeptizismus, Nihilismus und Pragmatismus bei der Idiomübersetzung: Grundfragen zu einer idiomtranslatorischen Theorie. In: Häkiki-Buhofer, A., Burger, H. (Hrsg.) *Phraseology in Motion 1. Methoden und Kritik. Akten der Internationalen Tagung zur Phraseologie*. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren. 189–202.
- Fischer M. B. 2006. *Konrad und der Gurkenkönig jenseits der Pyrenäen*. Frankfurt am Main: Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften.
- Forgács, T. 2012. *Bevezetés a frazeológiába. A szólás- és közmondáskutatás alapjai*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 69. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Földes Cs. 1997. Überlegungen zum Phraseologismus im österreichischen Deutsch. In: Muhr, R., Schrodt, R. (Hrsg.) *Österreichisches Deutsch und andere nationale Varietäten plurizentrischer Sprachen in Europa. Empirische Analysen*. Wien: Verlag Holder, Pichler, Tempinsky. 227–243.
- Földes Cs. 1998. Gibt es eine „österreichische Phraseologie“? In: Hartmann, Dietrich (Hrsg.) *„Das geht auf keine Kuhhaut“*. Arbeitsfelder der Phraseologie. Akten des Westfälischen Arbeitskreises Phraseologie/Parömiologie. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer. 109–125.
- Hallsteindóttir, E., Farø, K. 2010. Interlinguale Phraseologie: Theorie, Praxis, und Perspektiven. In: Kuiper, K. (ed.) *Yearbook of Phraseology 2010*. Berlin, New York: De Gruyter. 125–158.
- Komáromi G. (szerk.) 1999. *Gyermekirodalom*. Budapest: Helikon.

- Klaudy K. 1999. *Bevezetés a fordítás gyakorlatába*. Angol/Német/Orosz fordítástechnikai példatárral. Budapest: Scholastica.
- Klaudy K. 2007. A frazeologizmusok szó szerinti fordításáról. In: Klaudy, K. (szerk.): *Nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudományi tanulmányok*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 69–79.
- Mandl, Ch. 2013. *Phraseologie im Werk Christine Nöstlingers*. Eine Untersuchung anhand ausgewählter Bücher für Kinder, Jugendliche und Erwachsene. Kiadásban nem megjelent diplomamunka. Wien: Universität Wien. http://othes.univie.ac.at/27222/1/2013-02-12_0803386.pdf [2016.01.15.]
- Preußner, U. 2011. Phraseologismen in problemorientierter weiblicher Adoleszenzliteratur – ein Beispiel. *Linguistik Online* 47. évf. 3. szám. http://www.linguistik-online.de/47_11/preusser.html [2016.01.15.]
- Richter-Vapaatalo, U. 2007. *Da hatte das Pferd die Nüstern voll*. Gebrauch und Funktion von Phraseologie im Kinderbuch. Untersuchungen zu Erich Kästner und anderen Autoren. Frankfurt am Main: Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften.
- Segura Garcia, B. 1998. *Kontrastive Idiomatik: Deutsch-Spanisch. Eine textuelle Untersuchung von Idiomen anhand literarischer Werke und ihrer Übersetzungsprobleme*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.
- Schatte, Cz. 2003. Zur Verwendung der Phraseologismen in Kinder- und Jugendromanen von Erich Kästner. In: Mielczarek, Z., Weigt, Z. (Hrsg.) *Literatur und Linguistik* Vol. 2. 118–128.

Források

- Nöstlinger, Ch. 1995. *Sowieso und überhaupt*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag.
- Nöstlinger, Ch. 2011. *Szép kis család*. Budapest: Animus Kiadó. Fordította: Szlukóvényi Beáta.

A frazeologizmusokhoz felhasznált nyomtatott és internetes források

- Bárdosi V. (szerk.) 2003. *Magyar szólástár. Szólások, helyzetmondatok, közmondások értelmező és fogalomköri szótára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Duden 1998a: *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten*. Der Duden in zwölf Bänden. Band 11. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.
- Duden 1998b: *Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch des österreichischen Deutsch*. Duden Taschenbücher Band 8. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.
- Pusztai, F. (főszerk.) 2003. *Magyar értelmező kéziszótár*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Zaicz, G. (szerk.) 2006. *Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- IF1: http://universal_lexikon.deacademic.com/20776/auf_den_Wecker_fallen [2016.06.20.]
- IF2: <http://www.redensarten-index.de/suche.php> [2016.06.20.]